

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Терновик Наталія

*кандидат психологічних наук,
професор кафедри психології*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Войтишин Наталія

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності Психологія*

*Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Професія психолога є однією з найбільш затребуваних та відповідальних, тому важливо, щоб в ЗВО майбутніх психологів навчали не тільки професійним компетентностям, а й розвивали особистісні якості, які забезпечать ефективну роботу з клієнтами та досягнення професійного успіху. Від особистості психолога всі очікують не тільки допомоги й підтримки, а ще й творчого, креативного, комфортного вирішення будь-якої життєвої ситуації, тобто в психологові вбачають лідера, за яким готові йти та дослухатись до нього.

Лідерські якості психолога охоплюють індивідуально-особистісні та соціально-психологічні властивості, що дозволяють йому ефективно впливати на інших людей та групу в цілому, бути організатором, регулювати відносини та досягати спільних цілей. Важливі якості включають: авторитет, здатність переконувати, позитивне мислення, ініціативність, відповідальність, вміння спілкуватися та мотивувати, а також розвинену силу характеру. Психолог, який прагне розвивати лідерство, повинен фокусуватися на розвитку цих якостей, щоб успішно працювати з клієнтами та групою, стимулюючи прогрес і досягнення мети. Не вдаючись до детальної характеристики сутності проблеми компетентнісного підходу у вищій школі, зупинимось на аналізі природи лідерства у студентському віці як важливій складовій у формуванні професійної компетентності майбутніх психологів.

Визнавши важливість розвитку та стимулювання лідерства у вищій школі, варто звернути увагу на перебудову системи виховання студентів, культуру освіти в цілому, щоб вчасно виявити майбутніх лідерів, підтримувати та просувати їх лідерський потенціал. Встановлено, що ефективне лідерство у студентському віці забезпечують такі риси, як здатність до самопізнання, самоствердження, яскраво виражена самостійність, здатність до самовизначення, прагнення до колективності, ентузіазм, романтизм і громадська активність (А. І. Куриця). Усі складові, які забезпечують ефективне лідерство, можна розподілити на такі групи: мотиваційні (упевненість у собі, потреба в досягненні, прагнення до самоствердження і самореалізації); емоційно-вольові (урівноваженість, емоційно позитивне самопочуття, наявність вольових якостей); особистісні (вплив на інших, оригінальне, творче мислення, комунікативні та організаторські здібності); ділові (уміння приймати правильне рішення в непередбачених ситуаціях, готовність брати на себе відповідальність, знання, уміння та навички організаторської роботи) [2].

Професійну підготовку психолога сучасні дослідники розглядають через розвиток у майбутніх фахівців професійного мислення (С. Максименко, В. Панок та ін.), соціальної активності (О. Бондаренко, М. Гуліна, Д. Пенішкевич, В. Сагарда, Д. Струннікова та ін.), професійної креативності (С. Марков, В. Моляко та ін.), професійної компетентності (І. Зязюн, В. Панок, В. Рибалка, М. Шаплавський та ін.), критичності мислення, здібностей до прогнозування, імпровізації, інноваційності (М. Бауер, М. Іванчук, Л. Карамушка, С. Максименко та ін.), формування творчого потенціалу особистості, вплив мотивації на формування майбутнього психолога-практика (Ж. Вірна, І. Ішук, О. Киричук, В. Ковальов, В. Рибалка та ін.), формування пізнавальної активності (Т. Алексєєнко та ін.), розвиток загальної та психологічної культури (В. Рибалка та ін.), підходи, категорії і поняття майбутньої практичної психології (З. Кісарчук, П. Лушин, С. Максименко, В. Панок та ін.), положення про механізми самореалізації особистості (А. Адлер, Б. Ананьєв, А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Фромм та ін.), концепції професійної взаємодії психолога та педагога (Т. Леві, А. Маркова, А. Прихожан та ін.), проблеми розвитку лідерських якостей (Б. Головешко, А. Зоріна, А. Івашенко, Л. Кайдалова та ін.).

На думку В. Ягоднікової [4], під лідерськими якостями слід розуміти риси особистості, які забезпечують розкриття лідерського потенціалу, а саме індивідуально-особистісні й соціально-психологічні особливості особистості. Окрім цього, дослідниця виокремила чотири компоненти лідерських якостей, які є необхідними для особистості, яка прагне бути лідером, а також згрупувала їх наступним чином: мотиваційний компонент включав у себе усвідомлення особистістю своїх потреби в

самоствердженні, самореалізації та наявності асертивної поведінки; емоційно-вольовий компонент передбачав наявність вольових якостей (цілеспрямованість, витривалість, самостійність, наполегливість, рішучість) та позитивного психоемоційного стану; особистісний компонент, на думку дослідниці, розкривається через креативне мислення особистості, її здатності впливати на інших та добре розвинутих комунікативних та організаторських здібностей; діловий компонент розкриває усвідомлену відповідальність перед іншими, уміння приймати правильні рішення в непередбачених ситуаціях [6].

Ще одну цікаву класифікацію лідерських якостей запропонувала Н. Семченко, в якій згрупувала особистісні риси, які притаманні лідеру, в чотири групи, а саме: інтелектуально-креативні (креативність, гнучкість, критичність, продуктивність, ерудованість, конкретність тощо); морально-вольові (гуманність, доброчесність, оптимізм, принциповість, альтруїзм, добросовісність, самокритичність, дисциплінованість, асертивність, відважність, заповзятливість тощо); організаторсько-ділові (цілеспрямованість, переконливість, злагодженість, дієвість, активність, енергійність, об'єктивність, справедливість тощо); емоційно-комунікативні (товариськість, репрезентативність, тематичність, комунікабельність, ініціативність, спостережливість, експресивність тощо) [8].

Однак найбільш деталізований та розширений перелік лідерських якостей запропонував О. Романовський. Він разом зі своїми колегами під лідерськими якостями розуміють сукупність індивідуально-особистісних та соціально-психологічних властивостей особистості, що дозволяють їй виконувати роль лідера у групі [1].

Про важливість лідерських якостей психолога зазначають у своїх працях як зарубіжні, так і українські вчені. Американський дослідник лідерства Р. Ріджіо стверджує, що психологи через свій рівень розвитку емоційного та соціального інтелекту, розвинуті навички рефлексії є безумовними лідерами, які здатні у інших розвивати лідерські якості [10]. Така думка є особливо мотивуюча саме для майбутніх психологів, адже з нею приходить усвідомлення та розуміння рівня відповідальності, а також важливість розвитку лідерських якостей у себе, як у фахівця допомагаючої професії.

При дослідженні комунікативних особливостей студентів-психологів, схильних до лідерства, Н. Підбуцька, А. Книш, Ж. Богдан, Ю. Чебакова визначили, що для майбутніх психологів із високим рівнем лідерства притаманним є авторитарний і товариський стилі спілкування, а до особистісних характеристик цих психологів вони віднесли:

оптимістичність, активність, енергійність, прихильність, відповідальність, наполегливість, емоційна стійкість та експресивність [4].

Підсумовуючи результати аналізу психологічних джерел, можна дійти висновку, що дослідники лідерства виокремлюють великий перелік лідерських якостей особистості. Їх можна об'єднувати в різні групи, залежно від сфери їх впливу або професії людини. Не виключенням є професія психолога, що передбачає цілеспрямовану, ґрунтовну, різносторонню професійну та особистісну підготовку майбутнього фахівця. Специфіка підготовки майбутніх психологів полягає ще й в тому, що для продуктивної професійної реалізації студенти-психологи мають обов'язково припрацювати власні проблемні питання та розвивати в собі великий спектр особистісних рис та якостей, серед яких важливе місце займають лідерські якості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горещька О.В. Формування лідерського потенціалу майбутніх психологів. Development strategiest for modern education and science: Materials of the III International research and practical internet conference (February, 28, 2022): collection of abstracts for the general ed. Ph.D Sergii Onyshchenko. Zdar nad Szavou: «DEL a.s.», 2022. S. 24–27.
2. Здоровець Т. Професійна компетентність майбутніх практичних психологів у контексті екологічної психології. Актуальні проблеми психології. 2009. Т. 7. Вип. 20. С. 154 – 158.
3. Кайдалова Л., Альохіна Н., Щокіна Н. Формування лідерських якостей на основі інноваційних методів навчання. East European Scientific Journal. 2016. № 7. С. 34–37.
4. Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх психологів. Монографія за ред. Лозової О. Вінниця: «Віндрук». 2014. С. 125 – 133.
5. Підбуцька Н., Книш А., Богдан Ж., Чебакова Ю. Комунікативні властивості студентів-психологів, схильних до лідерства. Проблеми сучасної психології. № 3(22), 2021. С. 56–63.
6. Пономаренко О.В. Проблема лідерства в ретроспективі. URL: http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_16/
7. Приходько Ю. Особистісні якості психолога як чинник його професійності. Гуманітарний корпус: збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД». 2017. Вип. 10. С. 122 – 125.
8. Романовський О., Михайличенко В., Грень Л. Педагогіка лідерства О. Романовський, В. Михайличенко, Л. Грень. Монографія. Харків: НТУ «ХПІ». 2023. С. 432
9. Goldberg L.R. The structure of phenotypic personality traits. American Psychologist. 1993. 48(1). P. 26–34.
10. Riggio R.E. Teaching leadership: Most any psychologist can do it. Teaching of Psychology. 2015. № 42(4). P. 361–367.